

บทที่ 2

เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

ทัศนคติ

ได้มีผู้ให้ความหมายคำว่า "ทัศนคติ" ดังนี้ รัชนีกร (2528) กล่าวว่า ทัศนคติ หมายถึง ความรู้สึกนึกคิดที่ได้ประเินออกมาเป็นทัศนะของความพอใจหรือไม่พอใจของบุคคลหรือกลุ่มคนต่อเรื่องใดเรื่องหนึ่งหรือสิ่งใดสิ่งหนึ่ง

ไพบุลย์ (2516) ได้แยกทัศนคติออกเป็น 3 ลักษณะคือ

1. ทัศนคติ มีความสม่ำเสมอ คงเส้นคงวา (consistency)
2. ทัศนคติมีทิศทาง (direction) ที่แน่นอนต่อสิ่งแวดล้อมหรือต่อเป้าหมายของบุคคล
3. ทัศนคติมีปริมาณความเข้มข้นต่อสิ่งแวดล้อมค่อนข้างถาวร แต่ทัศนคติอาจจะเปลี่ยนแปลงได้เมื่อค่านิยมเปลี่ยนแปลงไป

ส่วนไพบุลย์ (2515) ได้แยกทัศนคติออกเป็น 2 ประเภท คือ

1. ทัศนคติทั่วไป (general attitude) ได้แก่ สภาพจิตใจอันกว้างขวาง ซึ่งเป็นแนวความคิดประจำตัวของบุคคลนั้น ทัศนคติทั่วไป ได้แก่ บุคลิกภาพอันกว้าง ๆ เช่น การมองโลกในแง่ดี การมองโลกในแง่ร้าย การเคร่งในระเบียบ ประเพณีดั้งเดิม การนิยมการเปลี่ยนแปลงที่ทันสมัย เป็นต้น

2. ทัศนคติเฉพาะอย่าง (specific attitude) ได้แก่ สภาพจิตใจที่บุคคลมีต่อวัตถุสิ่งของ (objects) บุคคลอื่น (person) สถานการณ์ (situation) และสิ่งอื่น ๆ อีกเป็นอย่าง ๆ ไป ทัศนคติในวงแคบ เช่น มักแสดงออกมาในลักษณะที่ว่า "ชอบ" หรือ "ไม่ชอบ" การชอบหรือเห็นว่าดี เรียกว่า มีทัศนคติที่ดีต่อสิ่งนั้นหรือบุคคลนั้น ถ้าไม่ชอบ หรือเห็นว่าไม่ดีก็

เรียกว่า มีทัศนคติไม่ดีต่อสิ่งนั้นหรือบุคคลนั้น ทัศนคติประเภทนี้ได้ จะจางลง ไปว่า บุคคลนั้น ๆ มีทัศนคติอย่างไรต่อสิ่งนั้น

การศึกษาทัศนคติของแม่บ้านต้องานสงเสริมโภชนาการของกรมอนามัย ของสมเพียร (2525) พบว่าทัศนคติของแม่บ้านอายุน้อยแตกต่างกับทัศนคติของแม่บ้านอายุมากอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 ทั้งด้านเนื้อหา วิธีการสงเสริมและคุณสมบัติของเจ้าหน้าที่สงเสริมโภชนาการ แต่แม่บ้านที่มีการศึกษาสูงมีทัศนคติแตกต่างกับแม่บ้านที่มีการศึกษาต่ำอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติเพียงเรื่องคุณสมบัติของเจ้าหน้าที่สงเสริมโภชนาการเท่านั้น

สำหรับทัศนคติของแม่บ้านเกษตรกร จากการวิจัยของสุรางค์รัตน์ (2522) พบว่าแม่บ้านเกษตรกรมีทัศนคติที่ต่ำปานกลางต้องานสงเสริมเคหกิจเกษตร

นโยบายการพัฒนาสตรีและสตรีเกษตรกร

กรมการพัฒนาชุมชน

กรมการพัฒนาชุมชน (2530) ได้กำหนดนโยบายพัฒนาสตรีในช่วงระยะเวลาต่าง ๆ โดยแบ่งออกได้ ดังนี้

ระยะเริ่มแรก ระหว่าง พ.ศ. 2505-2509 ได้เน้นการพัฒนาสตรีในเรื่องการให้ความรู้คุณธรรมศาสตร์ขั้นพื้นฐาน การเป็นแม่บ้านแม่เรือนที่ดี และการรู้จักใช้เวลาว่างให้เป็นประโยชน์

ระยะที่ 2 ระหว่าง พ.ศ. 2510-2514 การพัฒนาสตรีได้เน้นหนัก ในเรื่องการรวมพลังของสตรีและกระตุ้นให้รู้จักการทำงานในรูปกลุ่ม

ระยะที่ 3 ระหว่าง พ.ศ. 2515-2519 ระยะนี้เป็นช่วงที่ตรงกับองค์การสหประชาชาติประกาศให้ปี 2519 เป็น "ปีสตรีสากล" ซึ่งได้กระตุ้นเร้าให้นานาประเทศทั่วโลกให้หันมาสนใจและให้ความสำคัญต่อการพัฒนาสตรีอย่างจริงจัง เพื่อให้สอดคล้องกับปีสตรีสากล กรมการพัฒนาชุมชนจึงได้เน้นการฝึกอบรม และให้ความรู้แก่กลุ่มสตรีในทุก ๆ เรื่องที่สตรีควรรู้ เช่น การวางแผนครอบครัว การอบรมเลี้ยงดูลูก อาหาร โภชนาการและการฝึกอาชีพระยะสั้น

ระยะที่ 4 ระหว่าง พ.ศ. 2520-2524 เน้นการพัฒนาสตรีให้เข้ามามีส่วนร่วมในการพัฒนาชุมชน ทั้งทางเศรษฐกิจ สังคมและการปกครอง โดยเร่งการฝึกอบรมอาชีพสตรีทั้งระยะสั้นและระยะยาว เพื่อให้สตรีสามารถนำความรู้ไปประกอบอาชีพ ทั้งยังเน้นการพัฒนาความเป็นผู้นำของสตรีให้เด่นชัดขึ้น โดยเริ่มจัดตั้งองค์กรสตรีขึ้นในหมู่บ้าน ตำบลต่าง ๆ

ระยะที่ 5 ระหว่าง พ.ศ. 2525-2529 ช่วงนี้เป็นช่วงที่สภาพเศรษฐกิจและสังคมเปลี่ยนแปลงไปอย่างรวดเร็ว ทั้งหญิงและชายจะต้องช่วยกันทำมาหากิน รับผิดชอบต่อครอบครัวและสังคมอย่างเท่าเทียมกัน ฉะนั้น การพัฒนาจึงมุ่งพัฒนาสตรีชนบทให้มีศักยภาพทุก ๆ ด้าน โดยกำหนดงานหลักที่เน้นการดำเนินงานเป็นพิเศษ 2 งาน คือ งานจัดตั้งและพัฒนาองค์กรสตรีและงานพัฒนาอาชีพเพื่อการเพิ่มรายได้

ระยะที่ 6 ระหว่าง พ.ศ. 2530-2534 จะเป็นช่วงต่อจากระยะที่ 5 ซึ่งเน้นการพัฒนาสตรีให้ได้พลังความสามารถ (ศักยภาพ) ในด้านคุณลักษณะส่วนตัว การมีส่วนร่วมในการพัฒนาครอบครัว ชุมชน และประเทศชาติ รวมทั้งให้สตรีมีความเสมอภาคในสิทธิและโอกาสอย่างแท้จริง กรมการพัฒนาชุมชนจึงเน้นพัฒนาคุณภาพของสองงานหลักดังกล่าว ให้มีประสิทธิภาพยิ่งขึ้น

ระยะที่ 7 ระหว่าง พ.ศ. 2535-2539 เป็นช่วงต่อจากระยะที่ 6 มุ่งพัฒนาสตรีในด้านคุณภาพชีวิต ซึ่งเป็นส่วนพื้นฐานของการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ คือ การอยู่ดี กินดี ที่สำคัญได้แก่ให้ทุกครัวเรือน ได้รับการดูแลสุขภาพอนามัยอย่างถูกสุขลักษณะ หลักสุขาภิบาลและสิ่งแวดล้อม ส่งเสริมหรือพัฒนาอาชีพหรือรายได้สตรีในระดับครัวเรือน เกษตร ทั้งอาชีพในภาคเกษตรและอาชีพนอกภาคเกษตร

กรมส่งเสริมการเกษตร

กรมส่งเสริมการเกษตร (2530) กระทรวงเกษตรและสหกรณ์ ได้เริ่มส่งเสริมและพัฒนาสถาบันสตรีเกษตรกร โดยดำเนินการจัดตั้งกลุ่มแม่บ้านเกษตรกรขึ้นในปี 2518 โดยมีวัตถุประสงค์ ดังนี้

1. เพื่อให้แม่บ้านเกษตรกรรวมตัวกันขึ้น เพื่อร่วมกันใช้พลังความคิด กำลังกาย กำลังทรัพย์และจิตใจในการปรับปรุงยกระดับฐานะของสังคมเกษตรกรให้ดีขึ้นทุกวิถีทาง

2. เพื่อให้แม่บ้านเกษตรกร ซึ่งมีบทบาทสำคัญในการพัฒนาการเกษตร ได้มีความรู้ความสามารถทางด้านเกษตร เช่นเดียวกับเกษตรกร (พ่อบ้าน)

3. เพื่อให้แม่บ้านเกษตรกรมีความรู้ด้านเคหกิจเกษตรในการปรับปรุงความเป็นอยู่ของครอบครัว อันเป็นผลให้สมาชิกในครอบครัว เกษตรกรมีพละงานมัชที่สมบูรณ์

4. เพื่อให้แม่บ้านเกษตรกร ใช้ความรู้เคหกิจเกษตรเพิ่มรายได้ให้แก่ครอบครัวอีกทางหนึ่งด้วย

5. เพื่อให้กลุ่มแม่บ้านเกษตรกรเป็นแหล่งรับบริการส่งเสริม ทั้งทางด้านเกษตรและเคหกิจเกษตร จากเจ้าหน้าที่ส่งเสริมได้อย่างรวดเร็วและประหยัดงบประมาณ

6. เพื่อให้กลุ่มแม่บ้านเกษตรกรช่วยกันแก้ปัญหาภาวะสังคมส่วนรวมปรับให้เข้ากับเศรษฐกิจและสังคมที่เปลี่ยนแปลงไปอย่างรวดเร็ว เป็นผลให้รักถิ่นและรักอาชีพการเกษตร ไม่เกิดความเบื่อหน่าย จำเจต่อการประกอบอาชีพเกษตร ไม่ทิ้งไร่นา อพยพไปประกอบอาชีพอื่น ซึ่งจะเป็นผลให้เกิดการสูญเสียทางเศรษฐกิจการเกษตรที่เป็นรากฐานของเศรษฐกิจไทย

7. การดำเนินงานกลุ่มแม่บ้านเกษตรกร จะต้องไม่ขัดต่อนโยบายและการบริหารของทางราชการ และจะต้องไม่มีความมุ่งหมายทางการเมือง หรือเพื่อประโยชน์ทางการเมือง

การส่งเสริมเคหกิจเกษตร (กึ่งสตาบ, 2531) กรมส่งเสริมการเกษตรได้กำหนดนโยบาย คือ ในปี 2531 เป็นต้นไป แต่ละจังหวัดจัดทำแผนส่งเสริมเคหกิจเกษตรที่เหมาะสมโดยประสานแผนพัฒนาจังหวัด เข้ากับความต้องการของครอบครัว ทั้งแผนหลักและแผนกลยุทธ์ในระดับจังหวัดและแผนปฏิบัติในระดับอำเภอ ตามภารกิจหลัก 3 ประการ คือ

1. สนับสนุนงานส่งเสริมการเกษตร โดยทำการอบรมให้ความรู้แก่แม่บ้านเกษตรกรเกี่ยวกับ

1.1 การใช้ที่ดินอย่างมีประสิทธิภาพ

1.2 การใช้แรงงานอย่างมีประสิทธิภาพ

1.3 การใช้ทุนอย่างมีประสิทธิภาพ

2. ส่งเสริมการผลิตอาหาร - โภชนาการและฝึกปฏิบัติ

3. ส่งเสริมการเสริมรายได้และอุตสาหกรรมในครอบครัวและฝึกปฏิบัติกิจกรรมเสริม

รายได้ ไม่จำเป็นต้องเป็นงานเกษตรอย่างเดียว เช่น การเย็บปักถักร้อย ศิลปประดิษฐ์

การส่งเสริมอาชีพสตรีเกษตรกรขององค์กรสตรี

สมาคมสตรีชาวนาไทย (สุภาพ, 2532) ได้ทำการส่งเสริมสตรีเกษตรกร เพื่อยกระดับอาชีพและฐานะของสตรีเกษตรกรให้ทัดเทียมกับอาชีพอื่น โดยมุ่งสร้างสมรรถภาพ (ทุก ๆ ด้าน) เสถียรภาพ (ความมั่นคงในอาชีพ) สถานภาพ (มีบทบาทในส่วนรวมยิ่งขึ้น) ในการดำเนินงาน เพื่อให้บรรลุวัตถุประสงค์ ทางสมาคมสตรีชาวนาไทยได้ตั้งศูนย์รวมสตรีชาวนาไทยทุกจังหวัด จัดฝึกอบรมคณะกรรมการศูนย์ให้ความรู้แก่สตรี เรื่องการเกษตร การดำเนินชีวิต โภชนาการและจัดสัมมนาเพื่อหาปัญหาของสตรีเกษตรกรอย่างแท้จริง เพื่อหาทางช่วยเหลือต่อไป

ยุพทา (2528) ได้ให้แนวความคิดว่า ในการพัฒนาสตรีในประเทศไทย ไม่ประสบความสำเร็จเท่าที่ควร ทั้งนี้เนื่องมาจากความร่วมมือระหว่างองค์กรต่าง ๆ ที่มีอยู่ ซึ่งแต่ละองค์กรก็มีแนวความคิดแตกต่างกัน ดังนั้นในการพัฒนาสตรี จึงต้องมุ่งเน้นถึงปัญหาที่แท้จริงของสตรี และในการดำเนินงานต้องประสานงานและสร้างความร่วมมือระหว่างองค์กรต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้องกับกลุ่มสตรี

การพัฒนาสตรีเกษตรกร

บทบาทสตรีในด้านสังคม วัฒนธรรมและพัฒนาเศรษฐกิจของประเทศไทย

ในอดีตสตรีไทยนับว่าเป็นผู้มีบทบาทในด้านสังคม วัฒนธรรม และเศรษฐกิจ มีการหลอ-หลอมทางสังคม (Socialization) และรับภาระงานเฉพาะเพศมาโดยตลอด เช่น การให้กำเนิดบุตร ติดา การทำงานบ้านและความไม่เท่าเทียมกันทางกฎหมาย สตรีจึงมีส่วนร่วมในการใช้แรงงานที่ค่อนข้างสูง เนื่องจากผู้ชายวัยฉกรรจ์มักจะถูกเกณฑ์เข้ารับราชการทหารภายใต้ระบบไพร่เป็นเวลานาน ดังนั้น สตรีจึงจำเป็นต้องเข้าจัดการงานด้านเกษตรกรรมและค้าขาย ทั้ง ๆ ที่เขาเหล่านั้นต้องการศึกษา ขาดโอกาสเข้ารับการศึกษาเทคโนโลยีและทักษะต่าง ๆ (สุธีรา และคนอื่น ๆ, 2531).

บทบาทเชิงครัวเรือน

สตรีชนบทเป็นผู้มีบทบาทเกี่ยวข้องในครัวเรือนและการใช้แรงงานมากที่สุด โดยทำหน้าที่ดูแลบ้าน การรับ-จ่ายเงิน การเตรียมและถนอมอาหาร การรักษาพยาบาลสมาชิกในครอบครัว การอบรมเลี้ยงดูบุตรหลานและจัดสวัสดิการอื่น ๆ เพื่อสมาชิกในครัวเรือน จากการศึกษาของวชิยาดา (2530) พบว่าสตรีเกษตรกรใช้เวลาทำงานบ้าน ปีละ 2,250 ชั่วโมง ซึ่งใช้เวลาใกล้เคียงกับที่เกษตรกรชายใช้เวลาทำงานในไร่นา ปีละ 2,294 ชั่วโมง นอกจากนี้สตรีเกษตรกรยังช่วยทำงานในไร่นาอีกปีละ 1,644 ชั่วโมง

การศึกษาอบรม

จากการวิจัยบทบาทของแม่บ้านเกษตรกรในด้านสังคมและเศรษฐกิจของ สุอาภา (2522) พบว่า แม่บ้านเกษตรกรส่วนใหญ่ไม่ได้รับการศึกษา อ่านไม่ออกเขียนไม่ได้ ถึงร้อยละ 57.89 เนื่องจากมีภาระทั้งงานอาชีพและงานภายในบ้านมาก จึงมีโอกาสดำเนินกิจกรรมชุมชนเพียงร้อยละ 12.93 (พ่อบ้านร้อยละ 42.11) ดังนั้นการให้ความรู้กับแม่บ้านเกษตรกรโดยการอบรมจะไม่ได้ผลเท่าที่ควร อีกสาเหตุหนึ่งที่ทำให้แม่บ้านเกษตรกรไม่สามารถเข้าร่วมการอบรมได้ เพราะต้องเสียค่าใช้จ่ายในการเดินทาง ค่าวัสดุอุปกรณ์ในการอบรม วิชาการเคหกิจเกษตรที่ได้รับการอบรมที่พอจะเป็นประโยชน์ได้ ก็คือ การถนอมอาหาร การแปรรูปอาหารและศิลปประดิษฐ์ สำหรับด้านการตัดเย็บเสื้อผ้า เป็นวิชาที่ไม่น่าสนใจ เพราะไม่ค่อยได้นำไปใช้และขาดจักรเย็บผ้า และงานวิจัยของ สุรางค์รัตน์ (2522) พบว่าปัญหาการฝึกอบรมแม่บ้านเกษตรกรส่วนใหญ่ไม่มีเวลาไปรับการฝึกอบรมเป็นประจำ และไม่อาจนำความรู้มาปรับใช้เป็นอาชีพได้

การรับเทคโนโลยีของแม่บ้านเกษตรกร

จากการวิจัยการใช้เทคโนโลยีการแปรรูปผักและผลไม้ของ ชีร์วัลย์และคนอื่น ๆ (2532) พบว่าแม่บ้านเกษตรกรใช้เทคโนโลยีในการแปรรูปผัก ผลไม้ ร้อยละ 53.30 มีการใช้กรรมวิธีการผลิตอย่างถูกต้อง ส่วนใหญ่ร้อยละ 70.97 จะผลิตในเฉพาะฤดูที่มีการผลิตนั้น ๆ ด้านปัจจัยที่มีความสัมพันธ์ต่อการใช้เทคโนโลยี พบว่าแม่บ้านเกษตรกรที่มีอายุมากกว่า 40 ปีขึ้นไป มีการศึกษาดังแต่ชั้น ป.4 ขึ้นไป มีอายุการเข้าร่วมเป็นสมาชิกกลุ่มมาแล้ว 1-2 ปี มีสมาชิกในครอบครัว 1-3 คน มีรายได้มากกว่า 30,000 บาทต่อปี จะมีการใช้เทคโนโลยีการแปรรูปพืชผักและผลไม้

ถูกต้องมากกว่า ความรู้ส่วนใหญ่ร้อยละ 53.70 ได้จากเจ้าพนักงานเคหกิจเกษตร อีกร้อยละ 46.30 ได้มาจากแหล่งอื่น เช่น เพื่อนบ้าน ทัศนศึกษา ญาติ แม่ค้าและฝึกหัดด้วยตนเอง นอกจากนี้ยังมีปัจจัยต่าง ๆ ที่มีผลต่อการเข้าร่วมรับความรู้เทคโนโลยีการเกษตรของแม่บ้านเกษตรกรจากการศึกษาของ ศิริมา (2530) พบว่า ปัจจัยที่มีผลต่อการเข้าร่วมรับความรู้ขึ้นอยู่กับการศึกษาของแม่บ้านเกษตรกร การมีส่วนร่วมในการประกอบอาชีพเกษตรในครอบครัว การเป็นสมาชิกกลุ่มแม่บ้านเกษตรกร การได้รับการสนับสนุนจากพ่อบ้านและการรู้จักเกษตรกรตำบล ส่วนปัจจัยที่ไม่มีผลต่อการเข้าร่วมรับความรู้ของแม่บ้านเกษตรกร ได้แก่ ระดับรายได้ วัยและการได้รับการชักชวนจากเพื่อนบ้าน

ความต้องการรับการฝึกอบรมวิชาชีพ

สตรีชนบทมีความต้องการฝึกอบรมวิชาชีพ เพื่อหารายได้เพิ่มเติมให้ครอบครัว จากการสำรวจของกองวิจัยและประเมินผล กรมการพัฒนาชุมชน (2530) พบว่าสตรีชนบทต้องการฝึกอบรมความรู้เพิ่มเติมเรื่องเกษตร ร้อยละ 44.91 เรื่องค้าขายและบริการ (เสริมสวย ตัดเย็บเสื้อผ้า ประกอบอาหาร) ร้อยละ 44.88 ความรู้เพิ่มเติมเรื่องอุตสาหกรรมในครัวเรือน (ศิลปประดิษฐ์ แกะสลัก ทอผ้า ทอเสื่อ เลี้ยงไหม ทอไหม จักสาน) ร้อยละ 5.12 และต้องการรับจ้างในโรงงานร้อยละ 3.92 และจากการวิจัยของ สุรางค์รัตน์ (2522) พบว่าแม่บ้านเกษตรกรมีความสนใจและมีความต้องการที่จะเรียนรู้วิชาการต่าง ๆ ตามที่เจ้าพนักงานเคหกิจเกษตรได้ทำการสอนไปตามลำดับมาก น้อย ดังนี้ วิชาอาหารและโภชนาการ วิชาถนอมอาหาร วิชาศิลปประดิษฐ์ วิชาตัดเย็บเสื้อผ้า

แม่บ้านเกษตรกร เป็นผู้มีความรู้ในด้านสังคมและเศรษฐกิจทั้งในระดับครัวเรือนและชุมชนมาก แต่แม่บ้านเกษตรกรยังไม่ได้รับสนับสนุนในด้านการฝึกอบรมเทคโนโลยีทั้งการเกษตรและเคหกิจเกษตรเท่าที่ควร งานวิจัยนี้จึงมุ่งหวังที่จะศึกษาทัศนคติของกลุ่มแม่บ้านเกษตรกรที่มีต่องานส่งเสริมเคหกิจเกษตร ตลอดจนปัญหาความต้องการต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้องกับงานส่งเสริมเคหกิจเกษตร โดยเฉพาะกลุ่มแม่บ้านเกษตรกรในเขตอำเภอเมือง เป็นกลุ่มแม่บ้านที่มีจำนวนมากที่สุดในจังหวัดน่าน และเป็นกลุ่มแม่บ้านที่ได้รับรางวัลชนะเลิศจากการประกวดกลุ่มแม่บ้านเกษตรกรระดับภาค จึงสมควรที่จะศึกษาหาข้อมูล เพื่อใช้เป็นแนวทางในการพัฒนากลุ่มแม่บ้านและเจ้าหน้าที่ผู้เกี่ยวข้องในระดับต่าง ๆ ต่อไป